

Motion till riksdagen 2020/21:91

av **Linda Westerlund Snecker m.fl. (V)**

Bättre förutsättningar för polisens arbete

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3 Inledning.....	2
4 Åtgärder efter Polismyndighetens omorganisation	3
5 Åtgärder för att förbättra polisens fysiska och psykosociala arbetsmiljö.....	4
6 Tydliggör polisens brottsförebyggande uppdrag.....	6
7 Utveckla arbetet med medborgarlöften	7
8 Utvärdera polisens brottsförebyggande arbetsmetoder	8
9 Polisutbildning och polisforskning.....	8
10 Översyn av bevakningsbranschen	10
10.1 Ordningsvaktens utbildning och befogenheter.....	10
10.2 Privata bevakningsbolag	11
11 Kompetenshöjning om hetslagstiftningen, ordningslagen m.m.	12
12 Kompetenshöjning för att motverka risk för etnisk profilering/rasprofilering.....	12

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att stärka förmågan till strategisk planering, styrning och verksamhetsutveckling samt att utveckla uppföljningen och att stärka det lokala polisarbetet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att vidta åtgärder för att ge poliser i yttre tjänst tillgång till modernt administrativt it-stöd och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder i syfte att göra arbetsmiljön säkrare för poliser i yttre tjänst och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att stärka skrivningarna om polisens trygghetsskapande uppdrag i polislagen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att utveckla och förankra polisens arbete med medborgarlöften och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att utvärdera polisens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetsmetoder, t.ex. bilpatrullering, och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över den privata bevakningsbranschen, dels för att kartlägga omfattningen av kommuners och regioners användning av tjänsterna, dels för att se över möjligheten att bedriva dylika bevakningstjänster i statlig regi, och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till utbildningsinsatser för Polismyndighetens anställda om hetslagstiftningens och ordningslagens koppling till allmänhetens säkerhet och de demokratiska grundvärderingarna samt om våldsbejakande gruppers metoder för att sprida sitt antidemokratiska budskap och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att långsiktigt förstärka mångfaldsarbetet och fördjupa den mångkulturella kompetensen hos myndighetens anställda och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Vänsterpartiet vill ha en lokal och närvarande polis. En polis som känner sitt bostadsområde, som skapar trygghet och stabilitet. En polis som är engagerad i sitt arbete, som har en hög kompetens om lokala förutsättningar och lokal brottsproblematik och som kan både förhindra dödsskjutningar och prata i bostadsområdets skola. Vi ser med allvar på att poliserna är för få på landsbygden och att avstånden är väldigt långa för vissa patruller.

Vänsterpartiet och regeringen gjorde under förra mandatperioden rekordstora satsningar på polisen. Målsättningen med budgeten var att öka antalet polisanställda med ytterligare 10 000 till 2024.

Under perioden 2015 till 2019 lämnade fler än 2 100 poliser yrket utan att gå i pension. Skälen för att lämna anställningen som polis är ofta relaterade till arbetsmiljö och möjligheterna till karriär- och löneutveckling. Att arbeta i yttre tjänst är slitsamt både p.g.a. skiftarbete och utmanande arbetsuppgifter. Personalomsättningen för civila polisanställda är dock högre än för poliser men likväl lägre än för staten i allmänhet. Personalomsättningen inom Polismyndigheten är en bekymmersam utveckling som måste brytas. För oss är det viktigt att det finns tillräckligt många poliser och att de poliser som är verksamma har en bra arbetsmiljö, att kompetensförsörjningen och fortbildningsnivån är god och att nya arbetsmetoder för ett mer effektivt arbete utvecklas. I den här motionen presenterar vi ett antal förslag på åtgärder som syftar till att skapa bättre förutsättningar för polisens arbete i allmänhet. Mer om våra förslag till åtgärder för att särskilt öka tryggheten i socialt utsatta områden finns i motionen Stoppa skjutningarna och öka tryggheten i socialt utsatta områden (2020/21:92).

4 Åtgärder efter Polismyndighetens omorganisation

Den 1 januari 2015 ombildades Rikspolisstyrelsen, Statens kriminaltekniska laboratorium och de 21 polismyndigheterna till en sammanhållen myndighet. Ombildningen är en av de mest omfattande och komplexa organisationsförändringar som genomförts inom staten på många år. Målsättningen var att uppnå bättre verksamhetsresultat och högre kvalitet i polisens arbete. Statskontoret bedömer att ombildningen har skapat bättre förutsättningar för polisen att bedriva sin verksamhet.¹ Den samlade organisationen gör det lättare att använda resurserna på ett flexibelt sätt och den operativa ledningen har blivit tydligare. Men trots de bättre förutsättningarna för verksamheten har inte målsättningarna om bättre verksamhetsresultat och högre kvalitet i polisens arbete uppnåtts. Polisens förmåga att ingripa mot allvarliga brott har visserligen stärkts men för övriga brott är förmågan oförändrad. Polisens tillgänglighet och kontakterna med medborgarna har inte heller förbättrats på något entydigt sätt. Vidare har utredningsverksamhetens resultat fortsatt att försämrats även efter ombildningen. Enligt Statskontoret finns det flera förklaringar till att målen inte har uppnåtts. De tre huvudsakliga skälen bedöms vara att Polismyndigheten inte fullt ut utnyttjar de fördelar en samlad organisation ger för att styra verksamheten, att det inte funnits tillräckligt med resurser för att infria flera av målen p.g.a. att ombildningen inte har frigjort resurser i förväntad omfattning och att omorganisationen delvis varit svårare att genomföra än beräknat. Statskontoret lämnar i sin slutrapport sju rekommendationer till Polismyndigheten för att nå målen för reformen: stärk förmågan till strategisk planering och styrning, stärk genomslaget för styrningen, utveckla uppföljningen så att den stöder verksamhetens behov, var uthållig i att stärka det lokala polisarbetet, fortsätt att analysera vad som ska vara enhetligt i organisationen, utveckla de nationella gemensamma avdelningarna och undvik att it-systemen blir en flaskhals.

Vid justitieutskottets behandling av vårt tidigare motionskrav med anledning av Statskontorets slutrapport uppgavs att regeringen gett Polismyndigheten i uppdrag att

¹ Statskontoret, Ombildningen till en sammanhållen polismyndighet, Slutrapport 2018:18.

varje månad redovisa en uppföljning av ekonomi, verksamhet, personal, statistik över utredningsverksamheten och skjutningar samt en uppskattning av antalet fall av dödligt våld. Polismyndigheten hade också fått i uppdrag att följa upp och kvartalsvis redovisa ett antal polisiärt relevanta indikatorer som tillsammans ger en bild av situationen i utsatta områden (bet. 2019/20:JuU1 s. 59). Det är dock oklart om regeringen avser att vidta några fler åtgärder till följd av Statskontorets slutrapport.

I en rapport² skriven av kriminologen Jerzy Sarnecki konstateras att det finns en hel del berättigad kritik mot både konstruktionen och genomförandet av 2015 års polisreform. Mycket av denna kritik framgår av de tre utvärderingsrapporter som Statskontoret har publicerat (Statskontoret 2016, 2017 och 2018). Enligt Sarnecki konstruerades den nya polisverksamheten med stort fokus på organisationen och mindre på själva verksamheten. Vidare borde verksamhetsutvecklingen ha fått en mer framskjuten plats och högre status i den nya polisorganisationen. Enligt Sarnecki har dock införandet av kommunpolis, medborgarlöften och medborgardialoger lett till en viktig utveckling av polisens problemorienterade arbetssätt vilket är positivt.³

Eftersom det är angeläget att de problem som uppstått i och med eller inte blivit lösta genom omorganiseringen anser Vänsterpartiet att regeringen snarast måste presentera förslag på åtgärder.

Regeringen bör därför ge Polismyndigheten i uppdrag att stärka förmågan till strategisk planering, styrning och verksamhetsutveckling samt att utveckla uppföljningen och att stärka det lokala polisarbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Åtgärder för att förbättra polisens fysiska och psykosociala arbetsmiljö

Polisen är en viktig del i upprätthållandet av rättsstaten, och det har stor betydelse att myndigheten är en attraktiv arbetsplats som tar väl hand om sina anställda. För att Polismyndigheten ska vara denna attraktiva myndighet anser Vänsterpartiet att det bl.a. krävs förbättringar av den fysiska och den psykosociala arbetsmiljön.

Regeringen gav 2017 Polismyndigheten i uppdrag att i samverkan med de fackliga organisationerna förbättra arbetsmiljön och skapa fler karriärvägar för polisanställda. Polismyndighetens redovisning⁴ som presenterades i november 2018 beskriver hur arbetet hittills har genomförts, vilka resultat som har uppnåtts och hur planen för det fortsatta utvecklingsarbetet ser ut. Redovisningen innehåller dock inga nya förslag på åtgärder. Polismyndigheten valde att inte starta upp nya initiativ utan i stället intensifiera och vid behov komplettera redan pågående identifierade och prioriterade insatser och aktiviteter. Utvecklingsarbetet inom dessa områden kommer enligt myndigheten att fortsätta även efter att regeringsuppdraget har avslutats. Slutsatsen är att Polismyndigheten står inför en ny stor utmaning vad gäller uppgiften att planera inför en ökning av antalet anställda med 10 000 under åren 2019–2024. Det kommer att krävas ett struktu-

² Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6.

³ A.a., s. 142.

⁴ Förbättrad arbetsmiljö och fler karriärvägar för polisanställda. Slutredovisning av regeringsuppdrag (dnr Ju2017/06645/PO).

rerat och uthålligt arbete för att lyckas med uppdraget att attrahera, rekrytera, utveckla och behålla rätt kompetens utifrån myndighetens uppdrag. Ett av myndighetens strategiska initiativ fastställer att medarbetarnas arbetsmiljö och säkerhet ska ha hög prioritet samt att fler karriär- och utvecklingsvägar ska skapa attraktiva möjligheter för såväl generalister och specialister som civilanställda och poliser att utvecklas i sina yrkesroller. Polismyndigheten har enligt redovisningen genom det angreppssätt som valdes för att genomföra regeringsuppdraget nu etablerat en metod för att långsiktigt följa upp utvecklingen inom arbetsmiljöområdet i förhållande till verksamheten. Genom att över tid följa utvecklingen av de stora projekt som bedöms påverka arbetsmiljön mest räknar myndigheten med att en samlad bild av läget skapas. Inom området karriär- och utvecklingsvägar har de redan genomförda åtgärderna inneburit förtydliganden och framför allt bidragit till viktiga prioriteringar i det fortsatta arbetet. Utvecklingsmöjligheter som bidrar till att behålla poliser i yttre tjänst behöver prioriteras liksom insatser i andra delar av verksamheten där det har visat sig svårt att behålla medarbetare. Polismyndighetens verksamhet är komplex och beroende av att polisutbildade, specialister och stödfunktioner är delaktiga eller involverade i myndighetens utveckling och planering. Polisen arbetar under varierande och komplexa förhållanden som kan vara både psykiskt och fysiskt påfrestande. Det är därför av yttersta vikt att det finns relevanta och inarbetade säkerhetsrutiner, särskilt när det kommer till polisens arbete i olika slags utsatta positioner. Likaså är det viktigt att såväl tekniska som andra fysiska hjälpmedel och arbetsverktyg fungerar och är väl anpassade för polisens verksamhet.

Stora delar av polisens tekniska utrustning i form av exempelvis datasystem är långsamma, föråldrade och icke kompatibla med varandra. Att rapportera in en händelse-rapport tar exempelvis ofta onödigt mycket tid. Detta påverkar arbetsmiljön negativt. Den tekniska utrustningen ska underlätta och effektivisera arbetet, inte försvåra och försena det. Enligt Sarnecki⁵ finns det ett påtagligt underskott på it-stöd för den ordinarie polisverksamheten. Många av de existerande systemen är inte tillräckligt användarvänliga. Detta beror på att en utveckling av it för polisiära ändamål har påbörjats sent och dessutom troligen försenats genom felaktiga satsningar. Sarnecki konstaterar att en hel del av det dagliga arbetet som mycket väl skulle kunna tas över eller i alla fall underlättas av dagens it-teknik fortfarande utförs manuellt eller med hjälp av teknik som är kraftigt föråldrad. Som exempel kan nämnas poliser som själva transkriberar förhör som de har hållit, kommunikationsutrustning som inte kan användas för att skicka över bilder och videoinspelningar samt olika datasystem som inte är kompatibla med varandra och som ofta inte heller är användarvänliga. Vidare verkar det finnas en hel del modern teknik som skulle kunna användas, men personalen saknar kompetens att använda den och ibland även kunskaper om dess existens.⁶ Slutsatserna bekräftas av polisens egen internrevision.⁷ Förutom att det krävs en modernisering av it-miljön skulle tillgång till administrativt stöd, främst för poliser i yttre tjänst, frigöra värdefull tid för konkret polisarbete.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att vidta åtgärder för att ge poliser i yttre tjänst tillgång till modernt administrativt it-stöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

⁵ Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6.

⁶ A.a., s. 153.

⁷ Granskning av verksamhetsstyrd IT-utveckling för den brottsbekämpande verksamheten, Polismyndigheten, 2018f.

Poliser i yttre tjänst löper stor risk att utsättas för hot och våld både under ingripanden och efteråt i hämnsyfte. Sedan februari 2020 behöver polisens och andra offentliganställdas tjänstelegitimationer inte längre innehålla ett fullständigt namn eller ett personnummer. Syftet är att minska de anställdas utsatthet för hot och våld och göra det svårare för kriminella att kartlägga och utöva påtryckningar mot poliser. Samtidigt som enskilda poliser måste vara möjliga att identifiera på ett säkert sätt är det ytterst viktigt att arbetsmiljön upplevs som så säker som möjligt. Vi menar dock att regeringen bör ta ett helhetsgrepp kring problematiken med våld och hot mot poliser.

Med anledning av coronapandemin finns det nu även ytterligare argument för att se över arbetsmiljön, i synnerhet för dem i yttre tjänst, ur smittskyddsaspekt.

Regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder i syfte att göra arbetsmiljön säkrare för poliser i yttre tjänst. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Tydliggör polisens brottsförebyggande uppdrag

Polisverksamheten syftar till att som ett led i samhällets verksamhet för att främja rättvisa och trygghet upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp (1 § polislagen [1984:387]). I polislagens 2 § där polisens uppgifter räknas upp nämns dock inte upprätthållande av trygghet. Däremot nämns det att polisen ska övervaka ordning och säkerhet samt ingripa om ordning och säkerhet hotas.⁸ Sarnecki menar att polisens brottsförebyggande arbete är eftersatt när det gäller både metoder och resurser, trots att det är ett centralt område i polisens verksamhet. Bristerna gäller användning av beprövade metoder, dokumentation och inte minst utvärdering.⁹ Sarnecki gör bedömningen att polisens trygghets- och kontaktskapande arbete behöver ett kraftigt resurstillskott. Det behövs även en diskussion gällande balansen mellan resurstilldelningen till utryckning/utredning respektive brottsprevention/trygghetsskapande verksamhet. Vidare behövs mer forskning och systematisk metodutveckling samt utbildning när det gäller det trygghetsskapande uppdraget. Samordningen mellan den del av verksamheten som främst arbetar med utryckning/utredning och den som arbetar med prevention/trygghet kan förbättras. Detta gäller i synnerhet i socialt utsatta områden och i situationer av social oro.¹⁰

Vänsterpartiet anser att polisen bör få bättre verktyg för att arbeta mer säkerhets- och trygghetsskapande. En början är att stärka och tydliggöra polisens brottsförebyggande uppdrag.

Regeringen bör ta initiativ till att stärka skrivningarna om polisens trygghetsskapande uppdrag i polislagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

⁸ Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6, s. 77.

⁹ A.a., s. 76.

¹⁰ A.a., s. 87.

7 Utveckla arbetet med medborgarlöften

Forskning visar att god samverkan mellan polis och lokalsamhälle kan bidra till att öka förtroendet för polisen, ha positiva effekter på upplevd trygghet och leda till minskad brottslighet. Redan i dag arbetar polisen med medborgarlöften som handlar om att polisen ska lyssna till vad de som bor och verkar i ett område upplever som viktigt för att de ska känna sig trygga och säkra. Syftet är att öka tryggheten, förebygga brott och stärka förtroendet för polisen genom att stärka medborgarnas och lokalsamhällets delaktighet i det brottsförebyggande och trygghetskapande arbetet. Arbetet innebär dock vissa utmaningar och svårigheter. Till exempel kan det vara svårt att verkligen få de människor i ett område som skulle behöva delta i arbetet att göra det.

Kommunpoliserna och medborgarlöften infördes i samband med polisens omorganisation 2015. Dessa åtgärder har enligt Sarnecki visat sig få stor betydelse för utvecklingen av det problemorienterade polisarbetet. Medborgarlöften utarbetas i samband med s.k. medborgardialoger men även genom s.k. medarbetardialoger med personalen hos polisens samarbetspartners på lokalnivå, alltså kommuner men även andra myndigheter, organisationer och företag.¹¹

Enligt Brottsförebyggande rådet (Brå)¹² finns det dock problem med formuleringarna av medborgarlöften. Ofta är löftena vaga och oprecisa och därför svåra att följa upp. Polisen hade också problem med sammanvägningen av sina egna uppfattningar av behov av olika åtgärder med de bilder som framkommit ur medborgardialogerna.¹³ Vidare visar Brå-rapporten att områdespoliserna sällan fick arbeta fredat med brottsförebyggande arbete och att ingripandepoliserna i låg grad arbetade med medborgarlöftena mellan larmen. Detta ledde till problem med implementeringen av medborgarlöftena. Ingripandepoliserna och områdespoliserna i de studerade områdena upplevde att medborgarlöftena har låg status i deras lokalpolisområden. Områdespoliserna ansåg att det brottsförebyggande arbetet och arbetet med medborgarlöftena inte prioriterades i praktiken i lokalpolisområdet eftersom de ofta blev inkallade på andra uppdrag som inte ingick i områdespolisverksamheten. Bland ingripandepoliserna och inom de kommunala förvaltningarna var kunskapen om medborgarlöftena låg. Många ingripandepoliserna såg brottsförebyggande arbete, inklusive arbete med medborgarlöftena, som sekundärt efter den reaktiva ingripandeverksamheten och som främst en uppgift för områdespoliserna. Brå framför i sin rapport ett antal rekommendationer i syfte att medborgarlöftesmodellen ska kunna implementeras fullt ut och leda till de effekter som eftersträvas. Bland annat behöver flera insatser göras för att stärka polisens kunskap om medborgarlöftena och för att medarbetarna ska förstå varför de ska arbeta med löftena.¹⁴

Vänsterpartiet anser att polisens arbete med medborgarlöften, trots de svårigheter som framkommer i Brås utvärdering, är en bra metod för att bl.a. stärka medborgarnas förtroende för polisen. Arbetet och metoden behöver dock utvecklas och förankras bättre hos polisen. I vår motion om trygghet i socialt utsatta områden (2020/21:92) föreslår vi att arbetet med medborgarlöften ska utvecklas till att omfatta frågan om att

¹¹ A.a., s. 131.

¹² Polisens arbete med medborgarlöften. Fallstudier från fyra områden i Sverige, Brottsförebyggande rådet, rapport 2018:14.

¹³ Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6, s. 139.

¹⁴ Polisens arbete med medborgarlöften. Fallstudier från fyra områden i Sverige, Brottsförebyggande rådet, rapport 2018:14, s. 105–106.

människor inte ska bemötas eller behandlas på ett speciellt sätt enbart p.g.a. sitt ursprung.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att utveckla och förankra polisens arbete med medborgarlöften. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Utvärdera polisens brottsförebyggande arbetsmetoder

Det finns ett starkt tryck från politiker, från media och även från allmänheten på polisen att vara mera synlig. Patrullering i bil verkar vara den metod som man i dag använder i syfte att skapa trygghet och förebygga brott. Samtidigt finns det forskningsrön som ifrågasätter effektiviteten i denna metod, när det gäller både brottsprevention och trygghetsskapande. Sarnecki hänvisar bl.a. till både internationell och svensk forskning som visar att patrullering i bil inte ger vare sig minskad brottslighet eller ökad trygghet. Där- emot finns det forskningsstöd för att fotpatrullering, i motsats till patrullering med bil, ökar medborgarnas trygghet. Dock visar studier att det även krävs att polisen lyckas skapa ett engagemang hos lokalbefolkningen. Fotpatrullering är en ovanlig arbetsmetod för polisen. En rapport från Holgersson och Knutsson (2012) visar att de undersökta poliserna inte ägnade mer än 1,2 procent av sin tid åt fotpatrullering.

Trots att denna kunskap finns tillämpar svensk polis i stor utsträckning slumpmässig patrullering med bil. Dessutom vill polisen ofta utöka denna patrullering i syfte att öka tryggheten så fort resurserna tillåter.¹⁵ Sarnecki menar att det är hög tid att genomföra en svensk utvärdering av effekterna av bilpatrullering på medborgarnas känsla av trygghet och deras faktiska utsatthet för brott.¹⁶

Vänsterpartiet delar den uppfattningen. Polisens arbetsmetoder bör baseras på forskning och utvärderingar som visar att en metod faktiskt fungerar för att förebygga brott och skapa större trygghet hos befolkningen.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att utvärdera polisens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetsmetoder, t.ex. bilpatrullering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Polisutbildning och polisforskning

Vänsterpartiet har länge arbetat för att polisutbildningen ska bli en högskoleutbildning med yrkesexamen. Det är viktigt att specialistkompetens inte bara inhämtas utifrån utan att även kompetensen inom poliskåren höjs. Forskning och samverkan med andra utbildningsområden i kombination med en stark koppling till den polisiära verksamheten krävs för att bl.a. utveckla mer effektiva arbetsmetoder som är anpassade till dagens krav på polisen. Polisutbildningsutredningen har i sitt betänkande Polis i framtiden – polisutbildningen som högskoleutbildning (SOU 2016:39) bl.a. föreslagit att den nuvarande polisutbildningen ska omformas till en treårig högskoleutbildning. Till skillnad från majoriteten i justitieutskottet vid tidigare behandling av våra motionsförslag ser vi

¹⁵ Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6, s. 78–79.

¹⁶ A.a., s. 190.

inte att polisutbildningens praktiska inslag skulle hotas av att utbildningen blir en högskoleutbildning (bet. 2018/19:JuU10 s.63). Vår avsikt är inte att minska de praktiska momenten eftersom dessa är nödvändiga i polisens vardagliga arbete. Tvärtom tror vi på att förena teori och praktik. Socionomprogrammet, som innehåller praktiska moment och leder till en akademisk examen, kan tas som jämförelse. Fler karriärvägar inom Polismyndigheten öppnas upp för de studerande om utbildningen leder till en akademisk examen. Vidare stärks möjligheterna att forska efter avslutade studier. Även Sarnecki anser att en högskoleutbildning för poliser bl.a. skulle underlätta den polisiära verksamhetens forskningsanknytning. Poliser som utbildas på en högskola med forskningsanknytning torde också, senare i arbetslivet, i större utsträckning kunna tillägna sig forskningsresultat och därmed kunna använda dessa för att utveckla sitt arbete.¹⁷

Det finns i dag svårigheter med att få personer som är lämpliga för polisutbildningen att ansöka till den. 651 personer har antagits till polisutbildningens start i januari 2020 vilket är färre än önskat. Polismyndigheten arbetar dock aktivt för att få fler personer att antas till utbildningen. Bland annat har man förändrat antagningsprocessen och kortat tiden för antagningsbesked. Vänsterpartiet vill se fler åtgärder för att få fler personer som både är lämpliga och klarar testerna att söka sig till polisutbildningen. Men att sänka kraven för att komma in på utbildningen är inte ett alternativ. Lämpligare är däremot att skapa fler ingångar till utbildningen. Alla som utbildas måste inte bli patrullerande poliser, utan skulle i stället kunna utbilda sig exempelvis till it-utredare eller barnförhörare. Polisyrket är brett och då bör också ingångarna till utbildningen vara det. Även här kan socionomprogrammet, där det finns olika inriktningar, fungera som exempel.

Redan i dag pågår ett samarbete mellan Polismyndigheten och universitet och högskolor. Linnéuniversitetet och Umeå universitet är de universitet som har kommit längst i utvecklingen av polisvetenskapen. Vid Linnéuniversitetet finns redan ett forskningscenter. Flera olika universitet och högskolor är i olika processer när det gäller ansökan om att få meddela kandidatexamen osv. Vid polisprogrammet i Umeå bedrivs undervisning med inriktning mot idrott och hälsa, Polishögskolan i Malmö har inriktning mot genusvetenskap, Borås högskola mot sjukvård och Södertörn mot socialt arbete. Vänsterpartiet delar uppfattningen som framförts av vissa högskolor att det borde bli möjligt att erbjuda en masterutbildning i polisvetenskap. Studenten skulle då läsa under tre år och sedan skriva en kandidatuppsats och därefter studera ytterligare två år och avsluta med en masteruppsats. En masterutbildning skulle underlätta uppbyggnaden av en forskarmiljö i ämnet polisvetenskap.

Många som ägnar sig åt polisrelaterad forskning i dag är kriminologer, psykologer och sociologer. Vänsterpartiet anser att det måste bli möjligt för poliser att forska på yrkets metoder och arbetssätt i syfte att stödja utvecklingen av polisens resultat. Ämnet polisvetenskap bör bli den akademiska grund som polisutbildningen vilar på. Polisvetenskapen ska vara ett eget forskningsämne inom vilket poliser kan doktorera och forska. Om polisutbildningen blir en del av den reguljära högskolevärlden innebär det också att forskning och samverkan med andra utbildningsområden kan utvecklas. Vi vill även se över möjligheterna att inrätta ett institut för polisvetenskaplig forskning. Även Sarnecki föreslår att polisen i betydligt större utsträckning än i dag ska bygga sin verksamhet på vetenskap och beprövad erfarenhet. Bland annat bör polisen skaffa sig bättre kunskap om internationell kriminologisk forskning, inte minst forskningen om effektiva

¹⁷ Polisens prestationer – en ESO-rapport om resultatstyrning och effektivitet, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2010:3.

polismetoder.¹⁸ Läs mer om våra förslag när det gäller polisutbildningen i motion 2020/21:91.

10 Översyn av bevakningsbranschen

10.1 Ordningsvaktens utbildning och befogenheter

Användningen av ordningsvakter har ökat i samhället. Enligt 3 § lag om ordningsvakter får polisen förordna om ordningsvakter om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. På så sätt kan ordningsvakter förordnas för att patrullera i köpcentrum, på busstationer och i bostadsområden. I dag finns det cirka 9 000 ordningsvakter i Sverige och yrket har gått från att vara ett extraknäck till att bli ett heltidsyrke. Ofta utförs ett bra arbete av ordningsvakter, som då skapar en känsla av trygghet. Ordningsvakterna finns där för personer när behovet av trygghet är som störst, och för det mesta fungerar ordningsvakternas arbete bra. Men med en ökad användning uppkommer också fler situationer som går fel.

Ordningsvakterna ska vara ett komplement till polisen som har det primära ansvaret för att upprätthålla den allmänna ordningen. En ordningsvakt har begränsade polisiära befogenheter, till skillnad från väktare som helt saknar sådana befogenheter. Det är Polismyndigheten som utbildar och förordnar ordningsvakter. Om det finns särskilda skäl får utbildningen bedrivas av någon som har fått tillstånd av Polismyndigheten. För att förordnas som ordningsvakt krävs att personen genomgår föreskriven utbildning och att personen med hänsyn till laglydnad och övriga omständigheter är lämplig. Polismyndigheten prövar även löpande en ordningsvaktens lämplighet för uppdraget. Om Polismyndigheten upptäcker att en ordningsvakt har brutit mot kravet på laglydnad och lämplighet får myndigheten återkalla ordningsvaktförordnandet.

För att antas till grundutbildningen till ordningsvakt krävs att personen klarar ett fysiktest i kondition och styrka samt ett språktest. Inga fler krav ställs på personen förutom att inte ha blivit dömd för brott under de senaste fem åren. Enligt Polismyndighetens föreskrifter om utbildningens utformning och genomförande omfattar ordningsvaktutbildningen i dag 80 timmar och innehåller bl.a. yrkesetik, juridik, olaga diskriminering och konflikthantering. Utöver grundutbildningen ska en ordningsvakt genomgå en fortbildning vart tredje år för att få ett förnyat förordnande. Att tillägna sig rätt förutsättningar för yrket under en så pass kort utbildning är svårt. Efter två veckor får ordningsvakter befogenhet att använda våld, en rätt som annars bara polisen har.

Ordningsvakter behöver ha en respektfull grundsyn gentemot andra människor för att kunna hantera den makt som följer med förordnandet och uniformen. Annars kommer allmänhetens förtroende och särskilt nästa generations förhållningssätt gentemot ordningsvakter och även gentemot resten av rättsväsendet att urholkas. Ordningsvakter och rättsväsendet får inte bli en fiende för att vissa ordningsvakter inte är kapabla att hantera situationer utan övervåld och med rätt konflikthanteringsmetoder. Tyvärr vittnar händelse efter händelse om att situationer inte hanteras korrekt. Det är allt från kollektivtrafik-kort som inte uppvisas tillräckligt snabbt i rusningstrafik till barn som blir omhändertagna i köpcentrum. Ofta handlar det om att personer som ordningsvakter omhändertar

¹⁸ A.a.

har ett annat etniskt ursprung än svenskt eller ett utseende som inte uppfattas som svenskt. Det är svårt för en utomstående att se att proportionaliteten i ingripandena matchar behovet och att inte dra paralleller till rasmässig eller etnisk profilering. Detta leder till att vissa personer i högre grad pekats ut av rättsväsendet. Det skadar förtroendet dels för samhället, dels för samhällets demokratiska uppbyggnad.

En lösning för att skapa ett tryggt samhälle för alla, där personer inte blir utpekade p.g.a. sitt utseende eller baserat på fördomar, är att ordningsvakter får en längre utbildning. Utbildningen bör lägga mer fokus på diskrimineringsgrunder och konflikthantering. Det bör ställas högre krav för att få förordnandet än att personen inte blivit dömd under en femårsperiod. Trygghet i samhället ska gälla alla, och om ordningsvakter ska ha vissa polisiära befogenheter måste högre krav ställas för att ordningsvakter ska få använda våld.

Regeringen har tillsatt en utredning för att göra en översyn av regelverket för ordningsvakter, vilket är positivt. Utredningen kommer bl.a. att se över för vilka ändamål och på vilka platser ordningsvakter ska tjänstgöra, vilka befogenheter och arbetsuppgifter en ordningsvakt ska ha och vilka krav på utbildning och lämplighet som ska ställas på en ordningsvakt. I uppdraget ingår också att se över vissa frågor kring lämplighetsprövningen av personal hos auktoriserade bevakningsföretag. Utredningen ska redovisas senast i maj 2021.

Med hänvisning till den pågående utredningen avstår Vänsterpartiet från att lägga något konkret yrkande på området i denna motion.

10.2 Privata bevakningsbolag

Den privata säkerhetsbranschen växer i Sverige. Bevakningstjänster används av både företag, privatpersoner och offentlig sektor, t.ex. regioners trafikföretag och kommuner. Branschorganisationen Säkerhetsbranschen har 505 medlemsföretag som tillsammans omsätter 57 miljarder kronor per år och har 33 000 medarbetare (2020). Enligt uppgifter från Dagens Samhälle uppgick den totala kostnaden för kommuners och landstings/regioners bevakningstjänster 2016 till 1,6 miljarder kr, vilket då beskrevs som en ny rekordnivå.

Förutom att det är problematiskt att statens kostnader för att upprätthålla lag och ordning läggs över på kommuner och regioner finns det enligt Vänsterpartiets mening anledning att ifrågasätta om det är rimligt att skattepengar på detta sätt blir till vinster hos privata bevakningsbolag. Vi anser att omfattningen av offentliga sektorns användning av privata bevakningstjänster bör ses över. Riksdag och regering behöver få kännedom om omfattningen av de offentliga medel som läggs på dylika tjänster i syfte att ta fram relevanta åtgärder. Vi anser att det kan vara rimligt att dessa typer av bevakningstjänster ska organiseras i statlig regi eftersom de kommit att ta över delar av polisens uppgifter. Syftet är att staten ska ha bättre kontroll, dels på skattemedel som används för bevakningsändamål i kommuner och regioner, dels på hur verksamheten bedrivs.

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över den privata bevakningsbranschen, dels för att kartlägga omfattningen av kommuners och regioners användning av tjänsterna, dels för att se över möjligheten att bedriva dylika bevakningstjänster i statlig regi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Kompetenshöjning om hetslagstiftningen, ordningslagen m.m.

Vid demonstrationer och manifestationer är det av yttersta vikt att polisen hanterar uppkomna situationer på ett förnuftigt sätt, inte minst när våldsbejakande och/eller främlingsfientliga organisationer närvarar. Både de poliser som har hand om tillståndsgivningen enligt ordningslagen och poliser i yttre tjänst, såväl vid planeringen av en insats som i skarpt läge, behöver goda kunskaper om hatbrottslagstiftningen och våldsbejakande grupperingar för att kunna fatta väl avvägda beslut. Det blir problematiskt när organisationer som Nordiska motståndsrörelsen (NMR) får tillstånd att manifesteras utanför Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheters (RFSL) lokaler i Visby under Almedalsveckan, likaså när gruppen under en motdemonstration utan tillstånd får stå kvar på platsen utan att bli ivägkörd av polisen. Vi tror att dessa situationer skulle kunna ha undvikits med bättre underbyggt beslutsfattande från Polismyndighetens sida. Vidare är polisens sätt att kommunicera och föra dialog med demonstranter och motdemonstranter centralt för att förebygga våldsamma situationer. Vi vill därför satsa på kompetenshöjande åtgärder för polisen, gällande både kommunikation, hetslagstiftningen, ordningslagen och bestämmelsernas koppling till allmänhetens säkerhet och demokratiska grundvärderingar samt våldsbejakande gruppers metoder för att sprida antidemokratiska budskap.

Regeringen bör ta initiativ till utbildningsinsatser för Polismyndighetens anställda om hetslagstiftningens och ordningslagens koppling till allmänhetens säkerhet och de demokratiska grundvärderingarna samt om våldsbejakande gruppers metoder för att sprida sitt antidemokratiska budskap. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Kompetenshöjning för att motverka risk för etnisk profilering/rasprofilering

Polismyndigheten bedriver ett mångfaldsarbete i syfte att ge de anställda bättre förutsättningar och verktyg för att kunna möta människor med olika etniska och religiösa bakgrunder. Det handlar bl.a. om insatser för att rekrytera fler kvinnor och personer med utländsk bakgrund. Utbildningar och kompetenshöjande verksamheter för de anställda har ofta bedrivits i projektform. Polisförbundet anser att mångfaldsarbetet måste förstärkas på flera områden, bl.a. genom ett tydligt mångfaldsfokus på polisutbildningen. En doktorsavhandling från Karlstads universitet¹⁹ visar att den manliga och icke-religiösa normen är dominerande inom polisen och sätter agendan för vad som anses vara neutralt och professionellt polisarbete. En svensk manlig polis anses inte ingå i någon mångfaldssatsning medan etniska minoriteter och kvinnor pekats ut som antagna till utbildningen p.g.a. politiska ideal och inte egna meriter. Det ger, förutom utanförskap inom polisen, också konsekvenser för vilka som söker sig till yrket och för hur relationen mellan polis och olika sociala grupper utvecklas. I Polismyndighetens mål ingår att bedriva en verksamhet där de finns tillgängliga för medborgarna.

¹⁹ Wieslander, Malin, Ordningmakter inom ordningsmakten: Diskurskamp, dilemman och motstånd i blivande polisens samtal om mångfald, Karlstads universitet, 2014.

Enligt Vänsterpartiet kan inte mångfaldsarbete stanna vid rekryteringsprocesser utan bör även inbegripa en fördjupad kunskapsnivå om livsvillkor i andra grupper av människor än den normerande. Särskilt i utsatta områden såväl i städerna som på landsbygden krävs att polisen har en djupare förståelse av den historiska kontexten när det gäller områdets socioekonomiska utmaningar, t.ex. hur låg utbildning, arbetslöshet och brister i välfärden påverkar befolkningen. Utan en sådan förståelse kommer avståndet mellan polisen och människorna i området att växa ytterligare. Kompetenshöjande åtgärder är inte minst nödvändiga eftersom polisen, gränspolisen och tullen återkommande blir anklagade för att visitera, peka ut och behandla personer som har ett icke-svenskt utseende på ett mer aggressivt sätt. Detta är djupt allvarligt och tyvärr tyder flera händelser de senaste åren på att etnisk profilering/rasprofilering sker inom polisens verksamhet. Detta leder till att vissa personer i högre grad pekas ut av rättsväsendet. Det skadar förtroendet för rättsväsendet och för samhällets demokratiska uppbyggnad. Rapporten Slumpvis utvald av Civil Rights Defenders och kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet²⁰ redogör för de likheter och skillnader i polisbemötande som förekommer mellan olika etniska minoriteter och grupper som rasifieras. Ur ett polisperspektiv är frågan om etnisk profilering/rasprofilering känslig och kritik mot kåren avfärdas ofta. Tre argument framträder när erfarenheter av etnisk profilering/rasprofilering begripliggörs utifrån polisens logik. För det första uttrycker informanterna att det finns ruttna äpplen inom kåren, liksom i övriga samhället. Etnisk profilering/rasprofilering reduceras till enskilda händelser, till en anomali. För det andra förstås vissa sysslor, t.ex. utlänningskontroller, som ofrånkomligt rasifierande. Det tredje argumentet är kopplat till plats: Vissa bostadsområden är mer brottsutsatta än andra. Det förklarar enligt poliserna själva varför etniska minoriteter och grupper som rasifieras oftare stoppas av polisen.

Etnisk profilering/rasprofilering är förbjuden. Att polisen gör fler kontroller i utsatta områden kan inte förklara hela problematiken. Polisens arbetsmetod får inte baseras på fördomar. Detta leder till en misstro mot polisen i de områden som allra mest behöver ett högt förtroende för rättsväsendet och samhället. En generell och långsiktig kompetenshöjning behövs, inte bara för de lokalpoliser som arbetar i ett specifikt utsatt område utan i hela det aktuella polisdistriktet, för att polisen ska få bästa tänkbara förutsättningar att genomföra sitt uppdrag med goda resultat.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att långsiktigt förstärka mångfaldsarbetet och fördjupa den mångkulturella kompetensen hos myndighetens anställda. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Linda Westerlund Snecker (V)

Christina Høj Larsen (V)

Jon Thorbjörnson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Jessica Wetterling (V)

²⁰ Slumpvis utvald – Ras-/etnisk profilering i Sverige, Civil Rights Defenders i samarbete med kriminologiska institutionen, Stockholms universitet, december 2017.